

Bevezetés

Ez a kötet rész három tematikus szekciót és egy kerekasztal-beszélgetés protokollt tartalmaz. Az első tematikus szekcióba tartozik PETŐFI S. JÁNOS írása, amely a szövegtani kutatás néhány nyitott kérdését tárgyalja, valamint CSÍK GERGELYÉ, amely a kommunikációelmélet és szövegnyelvészet kapcsolatával foglalkozik. A másodikba KRÉKITS JÓZSEFNEK a magyar performatív igék időirányát elemző tanulmánya. A harmadikba egyrészt CS. JÓNÁS ERZSÉBET metafora tematikájú, másrészt NAGY L. JÁNOS chiazmus tematikájú írása. A kerekasztal-beszélgetés a referátumkészítés, információsűrítés aspektusairól folyt.

A SZÖVEGTANI KUTATÁS NÉHÁNY NYITOTT KÉRDÉSE*

A szemiotikai textológia elméleti keretének (meta-)metodológiai aspektusaihoz¹

PETŐFI S. JÁNOS

0. Bevezetés

Előljáróban a következő három dolgot szeretném előrebocsátani:

(a) a 'szövegtani kutatás' terminus ebben a kontextusban egy *általános* (a szövegekre vonatkozó teljes 'kommunikatív' – azaz nem csupán nyelvi – tudásunkat rendszerbe foglalni kívánó) *szövegtan* létrehozására irányuló kutatásra utal, és nem valamilyen adott alkalmazási célra közvetlenül felhasználni kívánt szövegtanéra;

(b) minthogy a nyitott kérdéseknek egy interszjektív eszmecsere céljára alkalmas megfogalmazhatósága feltételez egy többé-kevésbé zárt elméleti keretet², az általam itt bemutatni kívánt nyitott kérdéseket egy *adott tulajdonságokkal rendelkező szövegtani koncepció* alapján választottam ki, amely szükségképpen csupán egyike a lehetségeseknek; és végül, hogy

(c) ezzel az előadással inkább *a nyitott kérdések természetét és funkcióját* kívánom megvilágítani, mint akár csak azoknak a nyitott kérdéseknek a teljes listáját is nyújtani, amelyeket – az alapul választott koncepció következményeként – én a legrelevánsabbaknak tartok.

1. Megjegyzések a szövegtani koncepciók és a nyitott kérdései viszonyához

1.1. Ha el is fogadjuk hogy a szövegtani kutatás célja egy *általános* – a szövegekre vonatkozó teljes kommunikatív tudásunkat rendszerbe foglaló – *szövegtan* létrehozása,

még mindig *annyiféle* általános szövegtant képzelhetünk el, és próbálhatunk meg létrehozni, *ahányféle* 'szöveg'-fogalommal, 'szövegekre vonatkozó tudás'-fogalommal és rendszerbe foglalási móddal operálhatunk. Ahhoz azonban, hogy a lehetséges általános szövegtanokat egymással összehasonlíthassuk, természetesen az lenne szükséges, hogy tudjuk, melyek azok, és hogy legalább körvonalaikban explicit módon meg legyenek fogalmazva. Ez az eset sajnos nem áll fenn, s ennek következtében a *szövegtani kutatás meta nyitott kérdései*, azok a kérdések tudni illik, hogy

[MNYK.1:] *melyik általános szövegtani koncepcióból milyen természetű nyitott kérdések vezethetők le, és hogy*

[MNYK.2:] *ezeknek a nyitott kérdéseknek a megítélése alapján a fent megfogalmazott célra melyik (milyen típusú) általános szövegtan lenne optimális, érdemben fel se vethetőek.*

1.2. Minthogy a következőkben tárgyalandó nyitott kérdéseket a *szemiotikai textológia*nak nevezett szövegtan elméleti kerete alapján választottam ki, szükségesnek tartom, hogy egy-két megjegyzést tegyek e szövegtan létrehozásának körülményeire, valamint hogy legalább főbb jellemző tulajdonságait felsoroljam³.

1.2.1. Egymással konkurens koncepciók összehasonlíthatósága hiányában a szemiotikai textológia koncepciójának a végleges megformálásához a következő – azt hiszem, mindnyájunk által nyilvánvalóakként elfogadható – *alapvető belátások* vezettek el:

[AB.1:] a humán kommunikációban létrehozott és befogadott kommunikátumok az eseteknek csupán elenyészően kis részében kizárólag verbálisak, az esetek többségében (ha verbalitásuk dominanciáját meg is tartják) lényegben *multimediálisak* – nem egy esetben olyan jelleggel, hogy mediális összetevőik nem választhatók el egymástól;

[AB.2:] a dominánsan verbális, de multimediális kommunikátumok létrehozásához és befogadásához rendelkezünk azokkal a *kommunikatív készségekkel / képességekkel* (vagy legalábbis el tudjuk sajátítani azokat), amelyek alapján a különféle mediális összetevők – például verbális szöveg és illusztrációi, vagy verbális szöveg és megzenésítése – együtthatni tudó funkcióját alkotó módon fel tudjuk használni, illetőleg fel tudjuk ismerni;

[AB.3:] akár kizárólag verbális lexikai elemekből, akár multimediális materiából felépített dominánsan verbális kommunikátumokról legyen is szó, azok felépítését bizonyos (meglehetősen alacsony!) kompozíciósint fölé nem a nyelvre, nem a különféle mediális materiákra, hanem a szóban forgó szövegben feltételezésünk szerint kifejezésre jutatni szándékozott (vagy feltételezésünk szerint kifejezésre jutó) *világfragmentumra vonatkozó ismereteink* alapján tudjuk megalkotni, illetőleg eredményesen befogadni.

Ezeknek az alapvető belátásoknak az alapján érlelődött meg bennem az a meggyőződés, hogy

egy szövegtani elmélet 'tárgya'-ként a multimediális, de dominánsan verbális kommunikátumokat (közelebről ezek formai és szemantikai felépítésének létrehozását, illetőleg befogadását) célszerű választani.

Az így értelmezett kommunikátumokat domináns verbalitásuk következtében természetesen nevezhetjük „szöveg”-eknek is, például a következő globális *szövegfogalom* felhasználásával:

[T:] *szövegnek* nevezhető minden olyan *multimediális, de dominánsan verbális kommunikátum*, amely egy tényleges vagy feltételezett kommunikációs-situációban egy tényleges vagy feltételezett funkció betöltésére alkalmasnak minősíthető, s mint ilyen (formai és szemantikai felépítését tekintve) összefüggőnek és valamiképpen lezárt egésznek tekinthető.

Ami az így értelmezett *szövegekre vonatkozó tudást* illeti, abból természetesen nem szabad kizárni semmit, amit a szövegek adott szövegtan keretében értelmezett formai és szemantikai felépítésének a létrehozása és befogadása feltételez. Más szóval ez a tudás (a) nem lehet kizárólag nyelvészeti, mert szükségünk van a többi médium ismeretére is, de (b) nem lehet kizárólag a nyelvi, képi, zenei stb. médiumok együttesére vonatkozó sem, mert minden esetben szükségünk van az adott kommunikátumban feltételezetten kifejezésre jutó világfragmentumra vonatkozó ismeretekre is.

Ami pedig a *rendszerbe foglalás módját* illeti, azzal kapcsolatban meggyőződésem szerint a két fő alapkövetelmény a következő: (1) a különféle tudásrendszereket úgy kell megalkotni, hogy azok mind a médiumok egymás közötti relációi, mind a mediális és a világfragmentumokra vonatkozó tudás relációi vonatkozásában flexibilisen kombinálhatók legyenek; (2) a tudásrendszereket (és alkalmazásukat) oly módon kell reprezentálni, hogy a reprezentációk az interpretációkra vonatkozó interszubjektív véleménycserét biztosítani tudják.

1.2.2. Minthogy itt nem az a célom, hogy a szemiotikai textológia koncepcióját – akár csak nagy vonalakban is – vázoljam, csupán főbb *jellemző tulajdonságait* sorolom fel, mellőzve minden kommentárt.⁴

A szemiotikai textológia a különféle kommunikációs-situációkban létrehozott és befogadott – általa jelkomplexumokként kezelt – multimediális, de dominánsan verbális kommunikátumok formai és szemantikai felépítésének interpretálása céljára szolgáló szemiotikai-szövegtani diszciplína.

Mint ilyen

(a) a lehetséges kommunikációs-situációk, a lehetséges (uni- és multimediális) jelrendszerek, valamint a lehetséges multimediális, de dominánsan verbális kommunikátumok tipológiájára támaszkodik, sem valamely kommunikációs-situációhoz, sem valamely médiumhoz, sem valamely természetes nyelvhez nem kötött;

- (b) a jeleket (jelkomplexumokat) nem egyszer s mindenkorra statikusan adott objektumokként, hanem a jelek (jelkomplexumok) fizikai megjelenési formája és a mindenkori kommunikátorok (pontosabban: a kommunikátorok által használt kommunikációs 'bázis'-ok) interakciója eredményeként kezeli;
- (c) speciális jel- (jelkomplexum-)összetevőket megkülönböztető jelmodellel operál;
- (d) a jelek (jelkomplexumok) felépítésére [architektonikájára] vonatkozóan speciális organizációformákat értelmez, amelyek között a kompozicionális organizáció (mind szintjeit, mind e szintek egységeit tekintve) centrális helyet foglal el;
- (e) különféle interpretációtípusok és kommunikátummegközelítések között tesz különbséget; az interpretációtípusok között centrális jelentőséget tulajdonít a leíró értelmező interpretációnak, a kommunikátummegközelítések között jelentős szerepet szán a kreatív megközelítéseknek;
- (f) a kommunikátumok létrehozása és interpretálása folyamán a kommunikátorok által felhasznált bázisok (tudás-, hipotézis-, preferencia- és diszpozíciórendszerek) létrehozásának különféle lehetőségeivel számol, és azok konfigurációit modulárisan szervezi;
- (g) az interpretációk (mint végeredmények) explicit bemutatása számára különféle reprezentációs nyelveket (rendszereket) vesz igénybe;
- (h) fenti tulajdonságaiból következően interdiszciplína.

1.3. Figyelembe véve a lehetséges általános szövegtanok, valamint a szemiotikai textológia koncepciójával kapcsolatos előbbi megállapításokat, a nyitott kérdések tárgyalására a következő lehetőségek kínálkoznak:

(L.1) Belátva a 'meta nyitott kérdések' felvethetőségének jelenlegi lehetetlenségét, választ keresni arra a *meta-meta nyitott kérdésre*, hogy milyen általános szövegtani koncepciók lehetségesek, megkísérelve ilyen koncepciók (legalább vázlatos) kidolgozását.

(L.2) A szemiotikai textológia koncepcióját alapul véve, felvetni olyan (*szemiotikai-textológia specifikus*) *nyitott kérdéseket*, amelyek

- (a) a szemiotikai textológia koncepciójának *egészére* vonatkoznak,
- (b) a szemiotikai textológia valamely *részdiszciplínájára* (például a nyelvészetre, a szemiotikai képeleméletekre, a szemiotikai zeneelméletekre stb.) vonatkoznak,
- (c) egy-egy jól definiált *kommunikátumtípusra* (például: a csak verbális vagy a csak verbális és képi vagy a csak verbális és zenei elemekből felépülő kommunikátumok típusára) vonatkoznak.

2. A szemiotikai textológiai kutatás néhány nyitott kérdése

2.0. A következőkben néhány a szemiotikai textológia koncepciója kidolgozottságának jelenlegi állapotából következő nyitott kérdést kívánok röviden tárgyalni, és pedig a következő módon:

– a problémák könnyebb megvilágíthatósága érdekében először egy-egy részdiszciplínára vonatkozó nyitott kérdéssel foglalkozom, s csak ezek után a szemiotikai textológia koncepciójának egészét érintökkel,

– egy-egy nyitott kérdés megfogalmazásánál először röviden vázolom a szemiotikai textológia koncepciójának azt az elemét, amihez a nyitott kérdés kapcsolódik, és csak ezután fogalmazom meg magát a kérdést, rövid kommentár és szemléltető példa kíséretében.

2.1. A *részdiszciplínák* metodológiai kérdéseinek a szemiotikai textológia keretében való tárgyalása első lépésként a szemiotikai textológia *kategóriáinak és operációinak* e részdiszciplínák objektumaira való értelmezését kívánja meg, és csak azután kerülhet sor a felmerülő nyitott kérdések számbavételére.

2.1.0. Lássuk ennek a problematikának a megvilágítását a szemiotikai textológia koncepciójában centrális szerepet játszó *kompozicionális organizációval* kapcsolatban, amely egyúttal lehetőséget ad a szűkebb értelemben vett nyelvészeti kutatással kapcsolatos egyik alapvető nyitott kérdés megfogalmazására is.

A kompozicionális organizációnak a szemiotikai textológia elméleti keretében betöltött helye és szerepe a következőkben fogalmazható meg röviden:

Az organizációtípusok között kitüntetett szerepet játszik a (*hierarchikus / vertikális*) *kompozicionális organizáció*, mert a jelek (jelkomplexumok) felépítettségének alapját képező (jelrendszertípustól független) *szintek és egységek* erre vonatkoztatva kerülnek bevezetésre. Ezekkel a szintekkel (és egységeikkel) kapcsolatban itt csupán a következő megkülönböztetésekre kívánok rámutatni (a jelrendszerhez nem kötött egység elnevezéseket természetesenylvi példákkal szemléltetve):

makroszint:

elemi egysége az első fokú makroegység (például írott / nyomtatott szövegben – sok esetben a szerző által mondatzáró írásjelekként értelmezett írásjelekkel is elkülönített – szövegmondatok);

komplex egységei az első fokú makroegységekből, illetőleg az ezek tömbjeiből feltételezeten létrejövő tömbök, azaz a másod-, harmad-, n-ed-fokú makroegységek (például a szövegmondatokból feltételezeten létrejövő szintaktikai / szemantikai / nyomdatechnikai 'bekezdések', valamint az ezekből különböző lépcsőkben feltételezeten létrejövő 'nagyobb egység'-ek);

közép- (más néven: mezo)szint:

elemi egysége az első fokú mezoegység (például a szóalakok);

komplex egységei az első fokú mezoegységekből, illetőleg az ezek tömbjeiből létrejövő tömbök, azaz a *másod-, harmad-, n-ed-fokú mezoegységek* (például a szóalakokból létrejövő szintagmák, valamint az ezekből létrejövő tagmondatok, illetőleg tagmondattömbök, az első fokú makroegység szintjét közvetlenül megelőző szintig);

mikroszint:

elemi egysége az *első fokú mikroegység* (például egyrészt a tö- és a toldalékmorfémák a magyar nyelvben, másrészt a hangok / betűk);

komplex egységei az első fokú mikroegységekből létrejövő *másod-, harmad-, n-ed-fokú mikroegységek* (például egyrészt a szóalakok különféle komplexitású grammatikai összetevői a magyar nyelvben, másrészt a szótagok és szótagkombinációk; mindkettő az első fokú mezoegység szintjét közvetlenül megelőző szintig);

mikroszint alatti (más néven: *szubmikro*)szint:

elemi egysége az *első fokú szubmikroegység* (például a fonológiai megkülönböztető jegyek);

komplex egységei az első fokú szubmikroegységekből létrejövő *szubmikroegység-konfigurációk* (például a fonológiai megkülönböztető jegyeknek egy adott nyelv hangjaiként realizált konfigurációi).

Ezekkel a szintekkel, illetőleg egységeikkel kapcsolatban különbséget kell tenni rendszerszerű és kontextuális használatuk között.

A *rendszerszerű* használat esetében egyrészt azt kell vizsgálni, hogy az adott jelrendszerben mi felel meg az absztrakt elnevezésű szinteknek és egységeiknek, másrészt pedig azt, hogy az adott rendszerben mi tekinthető a legmagasabb fokú egységnek.

A *kontextuális* használatban minden esetben az adott 'teljes kommunikátum'-ot jelöli a 'szöveg' terminus, függetlenül attól, hogy annak milyen szintű rendszerszerű egység feleltethető meg (azaz a 'szöveg'-fogalom 'funkcionális' és nem 'egyszer s mindenkorra meghatározott')

2.1.1. A kompozicionális organizációval kapcsolatban *a szűkebb értelemben vett (strukturális) nyelvészet* metodológiájára vonatkozó egyik nyitott kérdés a következő:

[NyK.1.1:] *A nyelvi rendszerben melyik az az egyszerű mondatok szintje fölötti legmagasabb fokú rendszerszerű egység, amelynek kompozicionális architektónikája még szigorú értelemben vett nyelvészeti ismeretek alkalmazásával leírható?*

Ha itt a „szigorú értelemben vett nyelvészeti ismeretek” kifejezéshez nem is rendelünk explikációt, azt hiszem, a kérdés lényege többé-kevésbé világos. A nyelvészeti kutatás metodológiájával véleményem szerint nem lehet a nélkül érdemben foglalkozni, hogy erre a kérdésre választ adnánk, mert e válasz nélkül nem definiálható egyértelműen a

nyelvészeti kutatás autonóm területe. De ez a kérdés egyben az úgynevezett szövegnyelvészet alapkérdése is, amennyiben egymástól két lényegében különböző dolog egy szöveg különféle egységei között kimutatható relációkról beszélni, és a nyelvészet módszereivel azok természetét vizsgálni, vagy a szövegnyelvészet feladatának tekinteni a szövegek teljes (hierarchikus) kompozicionális felépítésének a kutatását is.

Ennek a nyitott kérdésnek a megvilágítására lássuk a következő példát (lásd t.1.1.).

t.1.1

¹⁵Egyiptom királya ezt a parancsot adta a héberek bábáinak, akik közül az egyiket Sifrának, a másikat Puának hívták: ¹⁶„Amikor a héber asszonyok mellett segédkeztek, figyeljeteK jól a két nemre: ha fiú öljétek meg, ha leány, hagyjátok életben.” ¹⁷A bábák azonban félték az Istent. Nem engedelmeskedtek az egyiptomi király parancsának és életben hagyták a fiúkat. ¹⁸Ezért Egyiptom királya felelősségre vonta őket: „Miért jártatok így el, és miért kíméltétek meg a fiúkat?” ¹⁹Ezt felelték a fáraónak: „A héberek asszonyai nem hasonlítanak az egyiptomiakhoz, azok életerősek, mielőtt a bába megérkezik már megszülnék.” ²⁰Isten ezért megáldotta a bábákat. A nép pedig nagyon elszaporodott és megerősödött. ²¹Isten a bábák jámborsága révén biztosított utódokat neki.

²²Akkor a fáraó ezt a parancsot adta minden alattvalójának: „Minden fiút, aki a hébereknél születik, vessetek a folyóba, de a lányokat hagyjátok mind életben.”

[A kivonulás könyve, 1, 15-22. In: *Biblia*, Szent István Társulat, Budapest, 1976. 67.]

A NyK.1.1 értelmében a t.1.1-gyel kapcsolatban feleletet kell találnunk többek között a következő kérdésekre:

(1) a 15. és 16. versek 'együttese' típusát rendszerszerű egységnek tekinthetjük-e annak (a 'szigorú értelemben vett nyelvészeti'-nek kijelenthető(?) elvnek az) alapján, hogy a 15. vers kettősponttal végződik és a 16. vers idézet?; hasonló kérdés fogalmazható meg a 18., a 19. és a 22. versekkel kapcsolatban;

(2) mi a 18. vers „ezért” elemének az előtagja, és ez az előtag milyen természetű ismeret /meggyőződés alapján határozható meg?; hasonló kérdés fogalmazható meg a 20. vers „ezért” elemére vonatkozóan is; e kérdés általános jelleggel a következőképp fogalmazható meg: léteznek-e „ezért”-szerkezet típusú magasabb fokú rendszerszerű egységek, s ha igen, melyek azok?

(3) a 18. és 19. versek „felelősségre vonta” és „felelték” kifejezései elegendő 'szigorú értelemben vett nyelvészeti' alapot szolgáltatnak-e ahhoz, hogy az ebből a két versből álló egység típusát 'magasabb fokú rendszerszerű egység'-nek tekinthessük?; ezekkel a versekkel kapcsolatban figyelembe kell venni azt is, hogy milyen koreferen-

ciabiztosító információk található a szóban forgó két szövegmondatban (gondoljunk például a „király” és a „fáraó” kifejezések adott szövegben előforduló használatára);

(4) melyik szövegmondatokhoz és milyen ismeret / meggyőződés alapján köti a 20. vers második szövegmondatát az abban előforduló „pedig” elem?; hasonló kérdés fogalmazható meg a 22. versre vonatkozóan annak „akkor” elemére hivatkozva; e kérdések általános jelleggel a következőképp fogalmazhatók meg: léteznek-e „pedig”-, illetőleg „akkor”-szerkezet típusú magasabb fokú rendszerszerű egységek, s ha igen, melyek azok?

Nagyjából ilyen jellegűek azok a kérdések, amelyekkel a magyar szakirodalomban ‘tömbösödés’-nek nevezett tematikára vonatkozó munkák foglalkoznak: lásd különösen DEME és BÉKÉSI ide vonatkozó jól ismert tanulmányait, könyveit. E kérdések szisztematikus feltárását és elemzését azonban eddig még senki nem végezte el.

2.1.2. A kompozicionális organizációval kapcsolatban a szemiotikai textológia keretében a *(strukturális szemiotikai) képlemmélet* metodológiájára vonatkozó két alapvető nyitott kérdés a következő:

[NyK.1.2a:] *Lehet-e képnyelvi rendszerszerű kompozícióegységekről beszélni, vagy egy képnyelvi kommunikátum csak kontextuálisan adott formájában rendelkezik kompozicionális felépítéssel?*

[NyK.1.2b:] *Milyen megfelelés áll(hat) fenn a képnyelvi és az általános szemiotikai-textológiai rendszerszerű és / vagy kontextuális kompozícióegységek között?*

Ez a kérdés voltaképpen arra a kérdésre redukálható, hogy célszerű-e egyáltalán ‘képnyelv’-ről beszélni, nem célszerűbb-e csupán képekről. Szeretném hangsúlyozni, hogy a szemiotikai textológia szempontjából elsősorban az NyK1.2b kérdésnek a kontextuális kompozícióegységek megfelelésére vonatkozó része releváns.

Ezeknek a nyitott kérdésnek a megvilágítására lássuk a **t.1.2** jelzésű illusztrációt.

A **NyK.1.2a** alapján a **t.1.2**-vel kapcsolatban a kérdés az, hogy abban milyen általános (vagy ha úgy tetszik: szigorú) értelemben vett kompozícióegységek különböztethetők meg. Ezzel a kérdéssel itt nem kívánok még csak globális megközelítésben sem foglalkozni, mert taglalása messze vezetne.

A **NyK.1.2b**-nek ‘kontextuális’ aspektusa alapján a **t.1.2**-vel kapcsolatban a következő kérdések vetendők fel: feltételezve, hogy az általános szemiotikai textológia keretében bevezetett kompozícióegységek képnyelvi kommunikátumokra is értelmezendők, a **t.1.2**-ben

(1) mik tekinthetők / tekintendők a legmagasabb fokú makroegység (azaz az adott kép mint egész) után következő eggyel alacsonyabb

fokú makroegységeknek? – például a következő három: (α) a bal oldali négy nőalakból álló csoport, (β) a jobb oldali három nőalakból és csecsemőből álló csoport, valamint (γ) az e csoport mögött a fa alatt álló nőalak?

(2) mik tekinthetők / tekintendők első fokú makroegységeknek? – például az egyes emberi alakok?; ezzel (és az ezt követő) kérdéssel kapcsolatban felmerül az a kérdés is, hogy a képnyelvi kommunikátumokban lehet-e különbséget tenni 'szignifikációs' / 'referenciális' és 'predikatív' összetevők között;

és így tovább.

t.1.2

2.1.3. Hasonló kérdések vethetők / vetendők fel természetesen a *zene* nyelvére (nyelveire) vonatkozóan is. Ezeknek a kérdéseknek a megválaszolása azonban amiatt tűnik egyszerűbbnek, mint a képnyelvre vonatkozó kérdésekéé, mert egyrészt a zeneművek lineáris elrendezésűek, másrészt mert elemzésüknél kezdettől fogva a verbális szövegekre vonatkozó kategóriák analogonjai kerültek alkalmazásra.

A multimediális kommunikátumok elemzésének általános problematikájához lásd a *Szemiotikai szövegtan* című kiadvány 7. kötetét.

2.2. A *szemiotikai textológia koncepcióját* általános jelleggel érintő nyitott kérdések közül négyet szeretnék röviden vázolni, az első kettő az *interpretációtípusokkal*, a második kettő az *organizációtípusokkal* áll közvetlen kapcsolatban.

2.2.0. Az interpretációk és az organizációk típusait a szemiotikai textológia koncepciója a következő módon értelmezi.

Az *interpretációk típusaival* kapcsolatban célszerű a következő 'interpretációpárok'-at megkülönböztetni:

természetes vs elméleti:

úgynevezett 'természetes befogadói szituációban' létrehozott (intuitív, nem egy interpretációelmélet által előírt utasítás 'algoritmikus lépései'-t követő) interpretáció vs egy interpretációelmélet utasításait követő;

első fokú vs másodfokú:

egy adott vehikulumhoz 'közvetlen' (betű szerinti értelemben vett) jelkomplexum-összetevőket hozzárendelő (vagy ezeket az összetevőket értékelő) interpretáció vs 'közvetett' (szimbolikus értelemben vett) jelkomplexum-összetevőket hozzárendelő (vagy ezeket az összetevőket értékelő);

értelmező (más szóval: *explikatív* [= expl.]) vs *értékelő* (más szóval: *evaluatív* [= eval.]):

egy vehikulumhoz csupán a többi jelkomplexum-összetevőt (vagy azok közül valamelyeket) hozzárendelő interpretáció vs a hozzárendelt összetevőket valamilyen (stilisztikai, poétikai, szociális, morális, ideológiai, vallási stb.) normarendszerre vonatkozóan minősítő;

leíró (más szóval: *deskriptív* [= descr.]) vs *argumentatív* [= argum.]:

az értelmezést, értékelést csupán bemutató interpretáció vs a bemutatott értelmezést, értékelést megokoló;

strukturális [= stru.] vs *procedurális* [= proc.]:

csupán az interpretációfolyamat eredményét bemutató interpretáció vs magát az interpretációfolyamatot bemutató.

E párok között egyértelmű logikai-sorrendi relációk állnak fenn, és az interpretációk között kitüntetett helyet foglal el az 'elméleti leíró strukturális értelmező' interpretáció.

Az *organizációtípusokkal* kapcsolatban célszerű a következő 'organizációpárok' között különbséget tenni:

textuális vs kiegészített:

egy jel (jelkomplexum) ténylegesen adottként feltételezett elemeinek szervezettsége vs az adottként feltételezett elemekre épülő különféle következtetések alapján kiegészített jel (jelkomplexum) elemeinek szervezettsége;

konfigurációs vs relációs:

egy jel (jelkomplexum) elemeinek az adott jelben (jelkomplexumban) ténylegesen adottként feltételezett szervezettsége (más szóval a 'felszíni szerkezet') vs annak a teoretikus konstruktumnak a szervezettsége (más szóval az a 'mély szerkezet'), amelyből az előbbi szervezettség feltételezeten levezethető;

szignifikációs / referenciális vs predikatív:

egy jel (jelkomplexum) azon elemeinek a szervezetsége, amelyek feltételezeten egy relátum vagy egy relátum-imagó entitásaira, és / vagy ezek fogalmára utalnak vs azoknak az elemeknek a szervezetsége, amelyek az előbbiekkal az adott jelben (jelkomplexusban) különféle (feltételezett) 'predikációkat' (más formális terminussal élve 'pozíciókat') hoznak létre;

kompozicionális (kompozicionális vertikális) vs *texturális* (kompozicionális horizontális): egy jel (jelkomplexum) elemei között feltételezett hierarchikus relációk szervezetsége vs az ezek között az elemek (illetőleg tetszőleges nagyságrendű hierarchiáik) között feltételezett elrendezési relációk szervezetsége.

Ezek az organizációpárok egyrészt nem függetlenek egymástól, másrészt nem vonatkoztathatók a jel (jelkomplexum) valamennyi összetevőjére, vagy ha igen, nem azonos módon. Ezzel a kérdéssel azonban itt nem kívánok foglalkozni.

2.2.1. Az *interpretációtípusok* egymástól való elkülönítésének többek között (vagy talán elsősorban) az a rendeltetése, hogy ezt a nagy komplexitású feladatkört oly módon strukturálja, hogy egy 'alap interpretációtípus' problémáinak tárgyalásából kiindulva a többi típusét szisztematikus egymásutánban lehessen vizsgálni. Az *interpretációk 'logikai' sorrendjével* kapcsolatban merül fel a következő nyitott kérdés:

[NyK.2.1:] *Mily mértékben lehet egymástól ténylegesen elválasztva kezelni a teoretikus értelmező és a teoretikus értékelő interpretációt olyan jelleggel, hogy először az előbbit hajtjuk végre, majd utána az utóbbit?*

Ez a kérdés például verbális szövegekkel kapcsolatban elsősorban azért merül fel, mert bizonyos szövegek esetében stílusuk (ami érték kategória) figyelembe nem vétele nem teszi lehetővé adekvát értelmező interpretációjuk megalkotását, ahol a stílus kérdésének egyaránt lehet lexikológiai, (mondat)szintaktikai, (mondat)szemantikai és szövegarchitektonikai vetülete. (Talán ezzel a ténnyel magyarázható a stilisztika és az úgynevezett szövegnyelvészet 'rivalitása' is.)

Ez a nyitott kérdés azonban természetesen nemcsak kizárólag verbális elemekből felépített kommunikátumokra vonatkozik, hanem tetszőleges médiumkonfigurációkból felépítettekre is.

Azt hiszem az NyK.2.1 kérdés oly mértékben nyilvánvaló, hogy nem igényli egy szemléltető példa elemzését.

2.2.2. Az *értelmező interpretáció* létrehozásával kapcsolatban merül fel a következő nyitott kérdés:

[NyK.2.2:] *Mi az egyes médiumokra (azaz a verbálisra, a képire, a zeneire stb.) vonatkozó ismeretek szerepe az értelmező interpretációk megalkotásában, és meddig terjed a funkciójuk egyrészt a közöttük, másrészt a konfigurációjuk és a világra vonatkozó ismeretek közötti interakció keretében?*

Ez a kérdés egyrészt azért merül fel, mert úgy tűnik, hogy az értelmező interpretációk megalkotásánál adott esetben a médiumokra, adott esetben a világra vonatkozó ismeretek dominálnak, másrészt pedig azért, mert a médiumokra vonatkozó ismeretek között hol a verbális nyelvi médiumra, hol a más médium(ok)ra vonatkozó ismeretek látشانak domináns szerepet játszani.

Ennek a kérdésnek a megvilágítására lássuk a következő példát (lásd a t.2.2 jelzésű partitúrárészt, inkább csak utal a valódi 'hangzó' példára, mint tényleges példaként tekintendő).

Az NyK.2.2-vel kapcsolatban a t.2.2-re vonatkozóan például a következő kérdésekre kell választ keresnünk:

(1) Feltételezve, hogy nem értjük a latin szöveget [Odi et amo, quare id faciam, fortasse requiris, / nescio, sed fieri sentio et excrucior.], figyelmen kívül hagyva a szóba jöhető világfragmentumra vonatkozó ismereteket, milyen interpretáció rendelhető az adott multimediális kommunikátum verbo-muzikális összetevőjéhez, és milyen 'rendszerszerű' és 'kontextuális' (metrikai-ritmikai, melodikus stb.) *zenei ismeretek* szolgálnak e hozzárendelés alapjául?

(2) Feltételezve, hogy értjük a latin szöveget, vagy legalább egy fordítás révén 'hozzáférhető' számunkra [Gyűlölök és szeretek. Miért? Nem tudom én se, de érzem: / így van ez, és a szívem élve keresztrefeszít. (Szabóm Lőrinc fordítása)], figyelmen kívül hagyva mind a zenei médiumra, mind a szóba jöhető világfragmentumra vonatkozó ismereteket, milyen interpretáció rendelhető az adott multimediális kommunikátum verbális összetevőjéhez, és milyen 'rendszerszerű' és 'kontextuális' *nyelvészeti ismeretek* szolgálnak e hozzárendelés alapjául?

(3) Miben áll az az interpretatív 'többlet', amit az (1)-ben és a (2)-ben jelzett módon létrehozott interpretációk 'egymásra vetítése' eredményez, szemben a csak az (1)-ben, illetőleg a csak a (2)-ben jelzett módon létrehozott interpretációval, és milyen *mediális ismeretek* szolgálnak e hozzárendelés alapjául?

(4) Miben áll (állhat) az az interpretatív 'többlet', ami az által jön létre, hogy az (1)-ben, a (2)-ben, illetőleg a (3)-ban jelzett interpretációkat úgy hajtjuk végre, hogy a médiumokra, valamint az ezek konfigurációjára vonatkozó ismeretek mellett figyelembe veszünk nem kizárólag a médiumokra (hanem például általában a világra és / vagy a szóban forgó kommunikátumban feltételezetten kifejezésre jutó valószínűségekre és / vagy az adott kommunikátum / kommunikátumösszetevők keletkezésének korára, módjára, szereplőire stb.) vonatkozó ismereteket is.

(Ami a kizárólag verbális elemekből felépülő szövegekre vonatkozó nyelvészeti és más természetű ismeretek viszonyát illeti, lásd alább a t.2.3 jelzésű szöveggel kapcsolatos megjegyzéseket is.)

Ezekkel a kérdésekkel analóg kérdések fogalmazhatók meg illusztrált szövegek vagy képregények interpretálására vonatkozóan is. Az előbbivel kapcsolatban lásd itt például a **t.1.2** és a **t.2.3** összekapcsolása révén létrehozható multimediális kommunikátumot, az utóbbira pedig a Larousse – Fabula kiadásában megjelent *A Biblia felfedezése* című ('képregény'-jellegű) kiadványnak az adott témával foglalkozó részét a 150-152. oldalakon. Ezekhez a multimediális kommunikátumokhoz itt nem kívánok kommentárokat fűzni.

2.2.3. A *textuális vs kiegészített organizáció*párral kapcsolatban merül fel egy olyan nyitott kérdés, amely tágabb értelmezésben kiterjeszhető az elméleti interpretáció teljes tartományára.

[NyK.2.3:] *Lehet-e (érdeemes-e, szükséges-e) a kiegészített organizációval kapcsolatban a textuális organizációhoz viszonyított fokozatokat és / vagy típusokat definiálni? Más szóval: meg lehet-e definitórikusan határozni (és lehet-e 'minősíteni') a kiegészített organizációnak*

(1) a textuálisan ténylegesen adottól való 'eltávolodottság'-át, valamint (2) a létrehozásában domináns szerepet játszó bázis(ok)ra vonatkozó típusát, s ha igen, van-e ezeknek a meghatározásoknak funkciója egy interpretáció elfogadhatóságának a megítélésében?

Ez a kérdés azért merül fel, mert – hogy csupán a verbális médiumot vegyük figyelembe – a kiegészítés vonatkozhat az adott szövegben explicite jelen nem lévő, de a jelen lévők alapján szinte egyértelműen rekonstruálható elemekre, az explicite nem jelölt beszédtevékenység-típusokra ('illokúciós erők'-re), sőt a feltételezett kommunikatív intenciókra is.

Szolgálgjon példaként itt is egy bibliai szövegrész (lásd t.2.3).

t.2.3

¹Egy Lévi törzséből való férfi elment és feleséget vett saját nemzetéből. ²Ez fogant és fiút szült. Látta, hogy milyen szép, ezért három hónapon át titkolta. ³Amikor már lehetetlen volt tovább rejtegetnie, papiruszkosarat készített neki, s bekente aszfalttal meg szurokkal. Beletette a kis gyermeket és elhelyezte a nád közé, közel a folyó partjához. ⁴A gyermek nővére a közelben maradt, hogy lássa mi történik vele.

⁵Akkor a fáraó leánya lejött fürdeni a folyóhoz, kísérei közben a parton sétáltak. Észrevette a kosarat a nád között, s odaküldte szolgálóját, hogy vegye ki. ⁶Mikor kibontotta, látta, hogy egy nyöszörgő gyermek van benne. Résztét ébredt benne iránta és így szólt: „Egy héber gyerek.” ⁷A gyermek nővére a fáraó leányához fordult: „Akarod, hogy elmenjek és a héber asszonyok között dajkát keressek, aki majd szoptatja a csecsemőt?” ⁸„Menj” válaszolta a fáraó leánya. A leány elfutott, hogy megkeresse a kisfiú anyját. ⁹A fáraó leánya azt mondta neki: „Vidd magaddal a kicsit és neveld fel nekem, s megfizetek érte.” Az asszony elvitte a gyermeket és szoptatta. ¹⁰Amikor felserdült, visszaadta a fáraó leányának, aki úgy bánt vele, mint saját fiával és a Mózes nevet adta neki, „mivel úgymond a vízből húztam ki.”

[A kivonulás könyve, 2, 1-10. In: *Biblia*, Szent István Társulat, Budapest, 1976, 67-68.]

Ennek a szövegnek az értelmező interpretációja megalkotásakor a következő kiegészítéseket kell (lehet) elvégezni:

(1) a 3. versben előforduló „bekente” állítmány a ‘bekente azt [tudniillik a papiruszkosarat]’ értelemben, az „elhelyezte” állítmány pedig az ‘elhelyezte a kosarat’ értelemben veendő;

(2) a 4. versben előforduló „vele” kifejezés a ‘nád közé helyezett kosárban lévő kisfiúval’ értelemben veendő;

(3) a 6. versben előforduló „kibontotta” állítmány alanyaként ‘a fáraó lánya’ értendő, ha ebben a funkcióban nem is teljesen kizárt ‘a szolgálója’ sem;

(4) a 7. versben előforduló „a fáraó leányához fordult” kifejezés a ‘a fáraó leányához fordult, kérdezve őt’ értelemben veendő;

(5) a 8. vers „menj” kifejezése a ‘menj és keress dajkát a héber asszonyok között, aki majd szoptatja ezt a héber gyermeket’ értelemben veendő;

(6) a 10. versben előforduló „felserdült” állítmány alanyaként az ‘a gyermek’ értendő;

***

(7) az 5. és 6. versek tényállásait azzal a tényállással kell kiegészíteni (összekötni), hogy ‘a szolgáló kivette a kosarat és odahozta a fáraó leányához’;

(8) a 8. és 9. versek tényállásait azzal a tényállással kell kiegészíteni (összekötni), hogy ‘a kisfiú anyja odajött a fáraó leányához’; ily módon válik explicitté a 9. versben előforduló „neki” kifejezés referenciája;

***

(9) a 10. versben az „úgymond” kifejezés azt az értelmezést sugallja, hogy „Mózes” annyit jelent, mint „vízből kihúzott”;

(10) az 5. vers azt sugallja, hogy a kísérők és a szolgálók egymástól különböző ‘szociális szint’-hez tartoznak;

***

(11) az 1. és 2. versek egymásutánja azt sugallja, hogy a „fiút szült” kifejezés a szóban forgó feleség első szülésére utal; a 4. versben azonban előfordul „a gyermek nővére” kifejezés, ami – feltételezve, hogy a „nővére” szó az említett kifejezésben az ‘idősebb leánytestvére’ értelemben veendő – a következő interpretációkat teszi lehetővé: (a) a leány a fiú nővére, de nem lánya a szóban forgó feleségnek, (b) a szóban forgó szülés nem az első szülése a szóban forgó feleségnek;

(12) minthogy fel kell tételeznünk, hogy a 4. és 7. versben előforduló „a gyermek nővére” és a 8. versben előforduló „a lány” kifejezés koreferensek, annak feltételezésével, hogy a „nővére” szó az említett kifejezésekben az ‘idősebb leánytestvére’ értelemben veendő, a 8. versnek „a kisfiú anyját” kifejezését azzal a kiegészítéssel kell értelmezzük, hogy ‘aki az ő [a lány] anyja is’, vagy ‘aki az ő [a lány] nevelőanyja’, lásd ehhez a (11)-es megjegyzést;

***

(13) a 2. vers második szövegmondatának „ezért” kifejezéséből (hozzávéve ahhoz 3. verset) a következő két dologra lehet következtetni: (a) ha a fiú nem lett volna szép, az anyja már hamarabb megtette volna azt, amit a 3. vers leír, vagy (b) tett volna valami mást [mit?];

(14) a 2. és 3. versben leírt tényállások ‘motiváció’-ját intertextuális információk (lásd a t.1.1 szöveget) teszik érthetővé;

(15) a 4. versből egyértelműen következik, hogy a gyermek nővére be volt avatva a 3. versben leírt tényállásba;

(16) nem zárható ki annak feltételezése sem, hogy (a) a gyermek anyja megfontolt szándékkal tette olyan helyre (és olyan módon) a nád közé a papiruszkosarat, hogy a fáraó rendszeresen annak a helynek a közelében fürdő leánya hamar és könnyen rátalálhasson, (b) a gyermek anyja azért cselekedett így, mert feltételezte (majdhogynem biztosra vette) a fáraó leányának pozitív reakcióját, (c) a dajka keresését is feltételező pozitív reakció reményében – az anyával való ‘stratégiai’ megállapodás értelmében – maradt a gyermek nővére a nád közé helyezett papiruszkosár közelében;

(17) az 5. versben előforduló „akkor” kifejezés interpretálásához is hozzájárul a (15) (a) feltételezés;

***

(18) a 6.-10. versekben leírt tényállásokról arra kell (lehet) következtetni, hogy a fáraó leánya (és / vagy annak szolgálója) nem kellett hogy alávesse magát a fáraó t.1.1-ből ismert parancsának;

***

(19) a t.2.3 azt mutatja be, hogy mi módon gondoskodott Isten az ő választott népéről;

***

(20) a *Biblia* azért tartalmazza ezt a történetet (vagy ezt a történetet is), hogy ... [a kipontozott helyre tetszőleges (másodfokú) interpretáció vagy egy olyanak a megokolása helyettesíthető].

Nyilvánvaló, hogy a fenti kiegészítések létrehozása alapjául különböző természetű bázisok szolgálnak. (Ezt a különbözőséget kívánja érzékeltetni a kiegészítések fenti csoportosítása is.) Az alapkérdés az, hogy erre a csoportosításra vonatkozóan melyik csoportig és milyen természetű egyetértés érhető el a különböző interpretátorok között⁵.

2.2.4. Az itt utolsóként megfogalmazni szándékozott nyitott kérdés a *konfigurációs vs relációs organizációpárral*, illetőleg az ennek a párnak az explicit reprezentálására hivatott *kanonikus reprezentációs rendszerekkel* kapcsolatos.

A kérdés kontextusának a megvilágítása érdekében lássuk először a reprezentációs rendszereknek a szemiotikai textológia koncepciója keretében az elméleti értelmező interpretációval kapcsolatban betöltendő funkcióját és globális jellegét.

Általában azt mondhatjuk, hogy ahhoz, hogy egy kommunikátum interpretációjáról (mint eredményről) interszjektív diszkussziót lehessen folytatni, annak minden releváns elemét reprezentálni kell tudni explicit formában. Más szóval ez azt jelenti, hogy reprezentálnunk kell a kommunikátumok fizikai manifesztációja mentális képét (a vehikulum-imágót [= VeIm]), a vehikulum / vehikulum-imágó formai felépítését (a formációt [= Fo]), a vehikulum / vehikulum-imágó szemantikai felépítését (a sensust [= Se]), valamint az adott vehikulumban / vehikulum-imágóban az interpretátor által feltételezeten kifejezésre jutó világfragmentum mentális képét (a relátum-imágót [= ReIm]), és ezeknek a jelkomplexum-összetevőknek a reprezentálásához egyértelmű struktúrával rendelkező reprezentációs rendszereket kell igénybe venni.

A kizárólag verbális elemekből felépülő kommunikátumok *Velm* összetevőjére vonatkozóan ilyen reprezentációs rendszer funkcióját töltheti be például a megfelelő (prozódiai, metrikai-ritmikai) járulékos elemekkel kiegészített nemzetközi fonetikai ábécé; a komplexebb médiumú kommunikátumok számára ilyen rendszerek még kidolgozásra várnak.

A kizárólag verbális elemekből felépülő kommunikátumok *Fo* és *Se* összetevőire vonatkozóan ilyen reprezentációs rendszer funkcióját töltheti be jelenleg például egy logikai kalkulus mintájára felépített báziskomponenssel rendelkező kanonikus nyelv; a komplexebb médiumú kommunikátumok számára ilyen reprezentációs rendszerek még kidolgozásra várnak.

A *ReIm* reprezentálásához megfelelő reprezentációs rendszerrel (még) nem rendelkezünk; ez a reprezentáció a kizárólag verbális elemekből felépülő kommunikátumok esetében jelenleg a kanonikus reprezentációnak egy speciálisan elrendezett változatával közelíthető meg.

A fenti reprezentációs rendszerek között kulcsfontosságú szerepet tölt be az *Fo* (a formáció) és *Se* (a sensus) összetevő reprezentálására szolgáló rendszer, amennyiben ennek ideális esetben biztosítani kell tudni a szemantikai felépítés nemcsak teljes egészében verbalizálható konceptuális, hanem a teljes egészében nem verbalizálható (a látó-, halló-, tapintó-, ...-érzéki képzelet által létrehozott) konceptuális elemeinek a reprezentálását, sőt e felépítés nem-konceptuális elemeinek az 'érzékeltetését' is.

Megmaradva egyelőre a teljes egészében verbalizálható konceptuális elemeknél egyfelől és a teljes egészében nem verbalizálható képi konceptuális elemeknél másfelől, az *Fo* & *Se* reprezentálásával kapcsolatban a következő nyitott kérdés fogalmazható meg:

[NyK.2.4:] *Létre lehet-e hozni egy olyan kanonikus reprezentációs rendszert, amely képes (a) mind a teljes egészében verbális (vagy verbalizálható) konceptuális sensuselemek, mind a teljes egészében nem verbalizálható képi konceptuális sensuselemek reprezentálására, (b) mind az első fokú, mind a tetszőleges fokú makrokompozicionális egy- ségkéére, és ha igen, hogyan?*

Ez a nyitott kérdés annak az igénynek a következtében merül fel, hogy a (jelenleg még sem logikai, sem kognitív pszichológiai szempontból nem tisztázott státusú) világfragmentum-specifikus mentális modellek reprezentálása számára egy nemcsak az egyes természetes nyelvektől, hanem általában magától a természetes nyelvtől is független reprezentációs rendszert lehessen használni.

Szolgáljon példaként itt újból a t.1.2, hozzávéve azonban azokat a különböző nyelvű 'képfeliratok'-at is, amelyekkel együtt az a szóban forgó műben publikálva lett. Minthogy ezek a képfeliratok „Hungarice” részként a következő 'régies' magyar fordítást tartalmazták

(= t.2.4) *Ime pedig alámegyén Fáraó' leánya: hogy megmosódnék a' folyóvízben, és szolgálói a' vízfolyás' partján követik vala. Ki meglátván a' sásasban a' kosárkát, oda küldte egyet szolgálóleányai közül, és elhozatá azt. Mellyet megnyitván és az abban fekvő nyivácskoló kisdedet meglátván megésék szíve rajta, és mondá: A' zsidók' gyermekecskéi féle ez.*

alábbi megjegyzéseim megfogalmazásánál e helyett a t.2.3 következő megfelelő részét kívánom alapul venni (lásd t.2.4/H'):

t.2.4/H'

⁵Akkor a fáraó leánya lejtött fürdeni a folyóhoz, kísérei közben a parton sétáltak. Észrevette a kosarat a nád között, s odaküldte szolgálóját, hogy vegye ki. ⁶Mikor kibontotta, látta, hogy egy nyöszörgő gyermek van benne. Résztét ébredt benne iránta és így szólt: „Egy héber gyerek.”

A.

Lássuk először a teljes egészében verbalizálható (az adott szövegben ilyen vagy olyan textuális formában ténylegesen is verbalizált) *konceptuális elemekkel* kapcsolatos kanonikus alpműveleteket és az ezekkel kapcsolatos alapkérdéseket:

(1) Mindenekelőtt az adott szövegrészben 'textuálisan' jelen lévő elemeket kell 'azokat kiegészítő' elemekkel ellátni úgy, hogy az ily módon *kiegészített szöveget* a maga nemében 'teljes'-nek lehessen tekinteni.

Fogadjuk el itt 'kiegészített szöveg'-ként a t.2.4/H'kieg-et, amelyben a kiegészítő részek kurziváltak, és az írásjelek az értelemszerű tagolás funkcióját kívánják betölteni.

t.2.4/H'kieg

⁵Akkor a fáraó leánya lejtött fürdeni a folyóhoz; *a fáraó leányának a kísérei, miközben a fáraó leánya fürdeni men a folyóba, a folyóparton sétáltak. A fáraó leánya odaérve a folyóhoz észrevette a kosarat a folyóban az ott növő nád között, s odaküldte a kosárhoz egyik szolgálóját, hogy a szolgálója vegye ki azt a kosarat a nád közül.* ⁶Mikor a fáraó leánya kibontotta a szolgálója által hozzá odahozott kosarat, látta, hogy egy nyöszörgő gyermek van a kosárban benne. Résztét ébredt őbenne a nyöszörgő gyermek iránt(a) és így szólt: „Ez a nyöszörgő gyerek egy héber gyerek.”

A kiegészítésekkel kapcsolatos általános megjegyzéseket illetően a fentebb a t.2.3-ra vonatkozóan tett megjegyzésekre kívánok utalni. Azokhoz itt csupán a következőket szeretném hozzáfűzni:

– a kiegészítések zöme elliptikus nyelvi szerkezetek teljessé tételére irányul;

– egy-két kiegészítés, például a „folyóhoz érve”, valamint „a folyóban növé”, a feltételezett világfragmentumra vonatkozó ismereteken alapszik;

– a „szolgálóját” kifejezés elé tett „egyik” kifejezésnek a szövegbe való beépitését feltételezés, valamint az motiválja, hogy a fordítások zöme ilyen értelmű.

(2) Következő műveletként az adott (kiegészített) szövegrészben a ‘referáló’ és a ‘predikatív’ kifejezéseket kell elkülöníteni egymástól.

A **t.2.4/H’**kieg-ben (és természetesen a **t.2.4/H’**-ban is):

(a) a referáló kifejezések a következők (ezeket a kifejezéseket célszerű egy-egy úgynevezett indexszel jelölni, amelyek később a ‘koreferenciaindexek’ funkcióját tudják majd betölteni):

i01: a fáraó leánya

i02: a fáraó leányának kisérői

i03: a fáraó leányának egyik szolgálója

i04: a gyermek

i05: a folyó

i06: a folyó partja

i07: a nád

i08: a kosár

(b) a predikatív kifejezések a következők (belső struktúrájukra csak globálisan utalva és argumentumhelyiket informatív grammatikai elemekkel jelölve):

„lejön (fürdeni) vki vmihez”, „sétál vki vhol”, „észrevesz vki vmit vmi között”, „odaküld vki vkít vmihez”, „kivesz vki vmit vmi közül”, „kibont vki vmit”, „lát vki vmit vmiben”, „nyöszörög vki / ‘nyöszörögő-nek lenni’ vki”, „van vki / vmi vmiben”, „részvét ébred vkiben vki iránt”, „szól vki vmit”, „‘héber gyerek’-nek lenni vki”;
„fürdeni megy vki vmibe”, „odaér vki vmihez”, „nő vmi vmiben”, „odához vki vmit vkihez”;

(3) Ezután a referáló és a predikatív kifejezések felhasználásával létre kell hozni az *elemi propozíciók magjait*, majd magukat az *elemi propozíciókat*.

(a) az *elemi propozíciók magjait* úgy hozzuk létre, hogy a predikatív kifejezésekhez argumentumaikként referáló kifejezéseket rendelünk; az 5. verssel kapcsolatos elemi propozíciók magjai például (szemi-formális módon reprezentálva) a következők:

p₁ = [lejön (fürdeni)]{vki: **i01**, vmihez: **i05**},

p₂ = [sétál]{vki: **i02**, vhol: **i06**},

p₃ = [(fürdeni) megy]{vki: **i01**, vmibe: **i05**},

p₄ = [odaér]{vki: **i01**, vmihez: **i05**}

p₅ = [észrevesz]{vki: **i01**, vmit: **i08**, vmi között: **i07**},

p₆ = [nő]{vmi: **i07**, vmiben: **i05**},

p₇ = [odaküld]{vki: **i01**, vkít: **i03**, vmihez: **i08**},

p₈ = [kivesz]{vki: **i03**, vmit: **i08**, vmi közül: **i07**}.

(b) az *elemi proposíciókat* úgy hozzul létre, hogy az elemi proposíciók magjaihoz hozzárendeljük azokat az úgynevezett temporális és lokális argumentumokat, amelyek kifejezésre juttatják, hogy mikor és hol állnak fenn a proposíciómagokban reprezentált esetek; az 5. verssel kapcsolatos elemi proposíciók például (szemi-formális módon reprezentálva) a következők:

- $P_1 = [\text{fennáll}] \{ \text{mikor: } t_1, \text{ hol: } l_1, \text{ melyik eset: } p_1 \},$
 $P_2 = [\text{fennáll}] \{ \text{mikor: } t_2, \text{ hol: } l_2, \text{ melyik eset: } p_2 \},$
 $P_3 = [\text{fennáll}] \{ \text{mikor: } t_3, \text{ hol: } l_3, \text{ melyik eset: } p_3 \},$
 $P_4 = [\text{fennáll}] \{ \text{mikor: } t_4, \text{ hol: } l_4, \text{ melyik eset: } p_4 \},$
 $P_5 = [\text{fennáll}] \{ \text{mikor: } t_5, \text{ hol: } l_5, \text{ melyik eset: } p_5 \},$
 $P_6 = [\text{fennáll}] \{ \text{mikor: } t_6, \text{ hol: } l_6, \text{ melyik eset: } p_6 \},$
 $P_7 = [\text{fennáll}] \{ \text{mikor: } t_7, \text{ hol: } l_7, \text{ melyik eset: } p_7 \},$
 $P_8 = [\text{fennáll}] \{ \text{mikor: } t_8, \text{ hol: } l_8, \text{ melyik eset: } p_8 \}.$

(4) az elemi proposíciókból ezután *komplex proposíciókat* hozunk létre azáltal, hogy azokat 'kompozicionális konnektív elemek'-kel kapcsoljuk össze; az 5. vershez rendelhető komplex proposíció például (szemi-formális módon reprezentálva) a következő:

$$P_5^\circ = P_1 \ \&_a \ P_2 \ \&_b \ P_3 \ \&_c \ P_4 \ \&_d \ P_5 \ \&_e \ P_6 \ \&_f \ P_7 \ \&_g \ P_8$$

ahol a proposíciószimbólumok között álló elemek a 'kompozicionális konnektív elemek' szimbólumai.

Ha az erre a komplex proposícióra vonatkozó *rendszer szerű ismereteket* akarjuk reprezentálni, hozzá kell rendelnünk az ebből a relációs reprezentációból létrehozható valamennyi konfigurációs elrendezés levezetését meghatározó információblokkokat. Ha ellenben csupán a szóban forgó 5. vers *kontextuálisan adott konfigurációs elrendezését* akarjuk levezetni, csak az erre a levezetésre szolgáló információk blokkját. (Ez az információblokk lexikai, morfológiai, szintaktikai – a legáltalánosabb értelemben: szövegarchitektoniai – információkat tartalmaz, ezek közé sorolva a kompozicionális konnektív elemek adott konfigurációban való manifesztációjának a meghatározását is.)

A teljes egészében verbalizálható (vagy az adott szövegben ténylegesen verbalizált) konceptuális összetevők kanonikus reprezentálására szolgáló rendszer itteni fő vonalakban történő rövid bemutatásának befejezéseként három megjegyzést kívánok még tenni:

- ha a referáló és a predikatív kifejezések manifesztációiként egy 'közvetítő nyelv' kifejezéseit választjuk, egy ezeket a kifejezéseket tartalmazó, fentiekben körvonalazott struktúrájú reprezentációt egyidejűleg a t.2.4 különféle nyelveken megfogalmazott valamennyi szövegrésze kanonikus reprezentációjaként alkalmazhatjuk;

– a bemutatott eljárás természetesen kiterjeszhető a **t.2.3** egészére; ilyen (vagy ennél nagyobb terjedelmű) szövegek esetén az információblokkok (minimálisan a kontextuálisan adott konfigurációs elrendezését meghatározók) tipográfiai információkat is kell hogy tartalmazzanak;

– a rendszer csupán a relációs organizáció propozicionális összetevőire vonatkozóan (és azokra is csak szintaktikai szempontból) tekinthető generatívnek (vagy 'lexikai-funkcionális'-nak), alapvető jellegét tekintve analitikus-deszkriptív.

Ezeknek a kommentároknak a figyelembevételével, ahhoz, hogy a **NyK.2.4** nyitott kérdésnek a verbális (vagy teljes egészében verbalizálható) konceptuális sensusösszetevők reprezentálására vonatkozó részére választ adhassunk, a bemutatott (vagy egy azzal analóg) rendszert kell kidolgozni. Azzal a kérdéssel, hogy ez (vagy egy ezzel analóg rendszer) milyen értelemben lehet vagy nem lehet egy logikai rendszer, itt nem kívánok foglalkozni. Csupán azt kívánom megjegyezni, hogy az úgynevezett mondatreprezentációs rendszernek és egy ilyen szövegreprezentációs rendszernek a tulajdonságait meggyőződésem szerint – már csak az ökonómia szempontjából is! – együtt célszerű vizsgálni⁶.

B.

Lássuk most *a teljes egészében nem verbalizálható képi konceptuális elemekkel kapcsolatos kanonikus alapműveleteket és az ezekkel kapcsolatos alapkérdéseket:*

(1) hivatkozási alapul tekintsük itt is a **t.2.3**, a **t.2.4/H'** (illetőleg a **t.2.4/H'kieg**) verbális szövegeket, valamint a **t.1.2** képet;

(2) ami a *referáló* és a *predikatív* elemeket illeti (ha ez a megkülönböztetés a képi reprezentációra vonatkozóan egyáltalán alkalmazható), ezeknek a 'természete' a képi konceptualitással kapcsolatban más, mint a verbálissal:

(a) a *referáló* kifejezésekkel kapcsolatban a képi ábrázolásra vonatkozóan a következőket kell figyelembe venni:

– minthogy a fentiekben létrehozott (ko)referenciaindexek közül az **i01** – **i03** *nőalakokra* utal, a képi ábrázolás 'kanonikus verbalizálása' számára be kell vezetni olyan 'vizuális jegyek'-et, amelyek alapján e három nőalak-típus egymástól megkülönböztethető;

a **t.1.2**-ben ezekkel a nőalakokkal kapcsolatban a következő 'vizuális jegyek' realizációja található:

i01 = [a fáraó leánya]; nőalak, fátýolszerű fejfedővel (amelyet díszes homlokpánt rögzít), díszes nyakékkal, saruval;

i02 = [a fáraó leányának kísérői]; nőalakok, fátýolszerű fejfedővel (amelyet az egyes nőalakok esetében különböző módokon díszes homlokpánt rögzít), nyakék nélkül, saruval – a képen négy ilyen nőalak látható; (a kép alapján ez a leírás kiegészítendő az-azal a vizuális jeggyel is, hogy egyesek kezében zeneszerszám van);

i03 = [a fáraó leányának szolgálói]: nőalakok, a kísérőkééhez hasonló fejfedővel (amelyet azonban nem rögzít homlokpánt), nyakék nélkül, saru nélkül – a képen két ilyen nőalak látható;

ezekon a nőalakokon kívül a képen látható a 'gyermek nővére' is, akit a t.2.4/H' nem említ, a t.2.3 azonban igen; természetesen ennek a nőalaknak az ábrázolása számára is be kell vezetni vizuális jegyeket;

– a *gyermek* képi ábrázolása (akire az i04 referenciaindex utal) különösebb problémát nem okoz, ezért vizuális jegyeinek meghatározása sem;

– a *kosár* ábrázolása számára (amire az i08 referenciaindex utal), úgyszintén be kell vezetni vizuális jegyeket; ezek meghatározásában segíthet a t.2.3-ban található kosár-leírás (a képen ennek a leírásnak a 'papirusz' eleme dominál);

– azoknak az elemeknek a képi ábrázolása számára, amelyekre az i05 – i07 referenciaindexek utalnak, nem különösebben nehéz vizuális jegyeket találni.

(b) a *predikatív* kifejezések 'önmagukban' vizuálisan nem ábrázolhatók;

(3) az *elemi propozíciók magjaiban* kifejezésre jutó relációk és az *elemi propozíciókban* kifejezésre jutó tényállások ábrázolásával kapcsolatban itt – a t.2.3 szöveg 5. és 6. versére korlátozódva – a következőket kívánom megjegyezni:

– a „lejött fürdeni a folyóhoz” és a „parton” összetevőket tartalmazó propozíciókban kifejezésre jutó tényállásokból a kép csupán annyit ábrázol, hogy ami a képen látható, az vízparton történik;

– a „kísérői a parton sétáltak” propozícióban kifejezésre jutó tényállásra a képen e kísérők 'lépő' lábtartása kíván utalni;

– az „észrevette a kosarat a nád közt, s odaküldte (*egyik*) szolgálóját, hogy vegye ki (*azt*)” szövegrészhez rendelhető propozíciókból a kép 'egy szolgáló által a nád közt a fáraó leánya felé nyújtott kosarat' ábrázol;

– a 'kibontotta' tényállásra a képen valószínűleg a 'fáraó leányának a bal keze által fogott / tartott kosárfedél' kíván utalni;

– a 'látta (vagy inkább 'látja') tényállást a kép (a tényállás vizuálisan kifejezhető volta következtében) egyértelműen tudja ábrázolni;

– a „nyöszörög vki” és a „részvét ébred vkiben vki iránt” (vagy inkább: „részvéttel van vki vki iránt”) predikátumokkal képzett propozíciókban kifejezésre jutó tényállások talán bizonyos arckifejezések és gesztusok ábrázolása révén 'érezkelthetők'; ami az utóbbi tényállást illeti, talán ezt hivatott ábrázolni a képen a fáraó leányának arckifejezése és jobb kezének tartása;

– a „szól vki vmit” predikatív kifejezéssel képzett propozíciókban kifejezésre jutó tényállások (ha a hangosfilmektől eltekintünk) csak képregényekben ábrázolhatók, képeken nem;

(4) végül ami az 5. és 6. versekhez rendelhető komplex propozícióban kifejezésre jutó komplex tényállást illeti, azt a kép – a fentiekben említett lehetőségek és korlátok által meghatározott módon – a figurák (figuracsoportok) adott tipografikus elrendezése révén próbálja ábrázolni;

ezzel a komplex propozícióval kapcsolatban egyébként megemlítendő az is, hogy egyrészt a kép ábrázolja a gyermek nővérét is, akiről ha a t.2.3-ban szó is van, az 5. és 6. versekben nincs szó, másrészt a kép ábrázol olyan elemeket is, amelyekről a t.2.3 szövegben sincs szó, például pálmafák, zeneszerszámok, legyezők; ez utóbbi elemek természetesen rendre a 'part', a 'kísérők' és a 'fáraó leánya' járulékos vizuális jellemzőinek tekinthetők.

A fenti kommentárok figyelembevételével a NyK.2.4 képi konceptuális elemeivel kapcsolatos részkérdésére azt lehet válaszolni, hogy ahhoz, hogy a képi konceptuális sensus verbalizálható elemeinek a reprezentálása számára egy kanonikus rendszert kidolgozhassunk, mindenekelőtt olyan jellegű aspektusok rendszeres vizsgálatára van szükség, amilyenekkel az előzőekben foglalkoztam.

4. Összefoglaló megjegyzések

Ebben a tanulmányban néhány a szövegtani kutatásra vonatkozó nyitott kérdéssel foglalkoztam. Céloom olyan nyitott kérdések megfogalmazása és kommentálása volt, amelyek egyrészt alkalmasak annak megvilágítására, hogy a szemiotikai textológia nem a kizárólag verbális elemekből álló szövegek szövegtana, hanem a dominánsan verbális multimediális szövegeké, másrészt lehetőséget adnak a nyelvészet és határterületei egyikét releváns aspektusának a megvilágítására.

Befejezésül a következő két dolgot szeretném hangsúlyozni:

– ahhoz, hogy a szövegtani kérdésekről ténylegesen produktív eszmecsere lehessen folytatni, szükség lenne többféle szövegtani koncepció létrehozására, és legalább oly mértékű (globális) kidolgozására, hogy annak alapján alternatív nyitott kérdéseket lehessen megfogalmazni;

– ahhoz, hogy a szövegtani kutatás a kommunikációkutatás szerves részévé válhasson, számára megfelelő intézményes keretet kellene biztosítani.

Jegyzetek

- * Ez annak az előadásnak – itt első ízben publikált – szövege, amelyet 1994-ben tartottam a Pécsi Akadémiai Bizottság egyik előadásorozata keretében. A tárgyalt kérdéseket én magam fogalmaztam meg addigi kutatási eredményeim és tapasztalataim alapján, s próbáltam rájuk olyan válaszokat adni, amelyek meggyőződésem szerint hozzájárulhatnak az alapproblémák mélyebb megvilágításához. (A kérdések és válaszok mind a mai napig nem veszítették el aktualitásukat.

** A tárgyalat tematikához – az eredeti előadáshoz csatolt bibliográfiai adatokon kívül – lásd a következő műveket (valamint az azokban idézett irodalmat) is.

PETŐFI S. JÁNOS – BENKES ZSUZSA:

1998Ha. *A szöveg megközelítései. Kérdések - válaszok. Bevezetés a szemiotikai szöveg-tanba.* Budapest, Iskolakultúra.

2002Ha. *A multimédiális szövegek megközelítései. Kérdések - válaszok. Bevezetés a statikus 'verbális elem + kép/diagram/...'-típusú komplex jelek szemiotikai szöveg-tanába.* Budapest, Iskolakultúra.

1. A szemiotikai textológia elméleti keretéhez és a választott témához a következő bio-bibliográfiai megjegyzéseket szeretném fűzni:

A szemiotikai textológiához vezető utam általános aspektusaival elsősorban a Petőfi: 1991a., 1993a. és 1994ma/1. (ma = megjelenés alatt) tanulmányokban foglalkoztam, egyes korszakait a Petőfi: 1991u1., 1993u2., valamint 1994u12 & u13. írásokban tárgyaltam. A koncepció leírásához lásd legújabban a Petőfi: 1994a. és a Petőfi: 1994b. publikációkat.

A választott téma 'testvér témáját' Petőfi: 1994a-ban körvonalaztam. Testvér témákról beszélek, mert ott a szemiotikai textológia koncepcióját mint egy *studium generale* elemét mutattam be, itt e koncepciónak a kutatást érintő (meghatározó) aspektusaival foglalkozom. Ide sorolható ezenkívül Petőfi: 1993.b is, amennyiben az a szemiotikai textológia és az alkalmazott nyelvészeti kutatás kapcsolatát elemzi.

Az itt kifejtendő témának egy kizárólag a nyelvészeti kutatásra irányuló változatát előadtam egy Lausanneban 1992-ben megrendezett metodológiai tanácskozáson (lásd Petőfi: 1994ma/2.).

2. Amikor ennek az előadásnak a gondolata felmerült, és én megkérdeztem Szépe Györgyöt, mit tanácsol, miről beszéljek, azt válaszolta, hogy tarts egy Hilbert-i előadást a szövegtani kutatás nyitott kérdéseiről.

Mint ismeretes Hilbert (1862 – 1943) a második nemzetközi matematikai kongresszuson 1900-ban Párizsban előadást tartott a matematikai kutatás nyitott kérdéseiről. Előadásában – amelyben hangsúlyozta, hogy „Addig elevenen élő egy tudományos diszciplína, ameddig problémák sokaságát tudja felmutatni” – 23 nyitott kérdést tárgyal, amelyek döntő módon meghatározták a XX. századi matematikai kutatást.

Amennyire megtisztelőnek vettem Szépe válaszát, amely mögött jelen kellett lenni annak a feltételezésnek, hogy én képes vagyok egy ilyen előadás megtartására, annyira tisztában voltam egy szövegtani kutatásra vonatkozó Hilbert-i jellegű előadás interszjektív feltételeinek a hiányával (sőt e feltételek megteremtetlenségével is). A matematika 'strukturális kerete' ugyanis egyrészt interszjektív módon valamennyi matematikus számára azonos módon megközelíthetőnek, másrészt globálisan zártnak és globális voltában minden matematikus számára elfogadhatónak tartható. Ennek analogonja sajnos nem áll fenn a humán diszciplínák többségére, így a szövegtani kutatásra sem. Ebből következően előadásom csak 'korlátozott jelleg'-gel (azaz csak a szemiotikai textológia aspektusából nézve), és tekintve az általam itt felvetni szándékozott problémák relatíve csekély számát, csak parciálisan tekinthető többé-kevésbé Hilbert-i jellegűnek.

3. Ezeknek a tulajdonságoknak a bővebb kifejtéséhez lásd a Petőfi: 1994a. és 1994b. publikációkat. (A Petőfi: 1994b. 3.1. alfejezete nagyjából azonos a Petőfi: 1994a. 4. szekciójával, mindkettő e tulajdonságokat tárgyalja.)
4. Itt és a továbbiakban szövegszerűen elsősorban Petőfi: 1994a-ból idézek, de ezek a részek (esetleg minimális változtatással) Petőfi: 1994b-ben is megtalálhatók.
5. A szövegkiegészítésekkel kapcsolatban a következő két megjegyzést kívánom itt tenni:

(1) A fordítások egy része – így Károli Gáspár is – olyan, hogy (az adott nyelv struktúrájából szükségképpen következő vagy a szöveg megértését megkönnyíteni szándékozó) kiegészítése-

ket is tartalmaz. Lássuk itt Károli fordítását a *Szent Biblia*, Budapest, Kiadja a Brit és Külföldi Biblia Társulat, 1901-ből idézve:

¹Elméne pedig egy Lévi nemzetségéből *való* férjfiú, és vón magának feleséget *ugyan azon* Lévi nemzetéből. / ²Terhbe esék pedig az asszony és szüle fiat. Ki mikor látta volna, hogy szép *gyermek* volna, elrejté azt három hónapig. / ³És mikor tovább el nem titkolhatná azt, szerze annak gyékényből egy ládácskát, melyet enyvvel és fenyőviasszal megöntö, és abba helyeztetvén a gyermeket, elveté a folyóvíznek partján a sásasba. / ⁴Áll vala pedig az ő nénye távol, hogy meglátná mint lenne dolga a *gyermeknek*. / ⁵Faraónak pedig leánya aláméne hogy mosódnék a folyóvízben, és annak szolgálóleányai járnak vala a víznek partján, és *minekutánna* látta *volna* a ládácskát a sásasnak közepette, elküldi az ő szolgálóleányát és kihozatá azt. / ⁶És *mikor* megnyitotta *volna*, látá a kis gyermeket; és ímé a kis gyermek sír vala; és könyörülvén rajta, monda: A Zsidók gyermekei közül *való* ez. / ⁷És monda a *gyermek* nénye a Faraó leányának: Elmenjek-é hogy egy szoptatós asszonyt hívjak a Zsidó asszonyok közül, *ki* a gyermeket szoptassa tenéked? / ⁸Felele a Faraó leánya: Eredj el. Elméne ezért a leányzó, és hívá a *gyermeknek* annyát. / ⁹És monda néki a Faraó leánya: Vidd el a gyermeket és tartsd fel ezt nékem, és én megadom *néked* a te jutalmadat: és elvivé az asszony a gyermeket, és szoptatá azt. / ¹⁰Felnevedék pedig a gyermek, és vivé azt a Faraó leányának, és fija gyanánt tartja vala azt, és nevezé azt Mózesnek; mert azt mondá: A vízből vettem ki őtet.

Ennek a fordításnak a kiegészítések mellett 'referenciális' szempontból az az érdekessége, hogy nem tesz különbséget a fáraó leányának kísérői és szolgálói között.

(2) Ami a „gyermek nővére” kifejezést illeti, ugyancsak a Bibliából tudhatjuk, hogy

Az Amrárnak feleségének pedig neve Jokebéd a Lévi lánya, akit szült Lévinek az ő felesége Egyiptomban: és a ki szülte Amrárnak Áront és Mózes, és Máriát az ő nényeket.

[Károli Bibliájában lásd Mózes IV. 26, 59.]

6. A kanonikus reprezentációrendszer kérdéseire lásd Petőfi: 1982. és 1993.; a fordítás kérdéseire Petőfi: 1992.

Irodalomjegyzék**

PETŐFI S. JÁNOS:

1982. Representation languages and their function in text interpretation. In: *Text Processing. Text Analysis and Generation, Text Typology and Attribution. Proceedings of Nobel Symposium 51*, ed. by Sture Allén. Stockholm, Almqvist & Wiksell International, 85-122.
- 1991a. Szövegnyelvészetéről és textológiáról egyes szám első személyben. In: *A nyelvészetről egyes szám első személyben*, szerk. Sz. Bakró-Nagy Marianne és Kontra Miklós. Budapest, A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete, 213-223.

- 1991u1. Utam a szemiotikai szövegtanhoz: 1. 1961 – 1966. A matematikai nyelvészeti orientáció időszaka. In: *Könyv Papp Ferencnek*, szerk. Hunyadi László et alii. Debrecen, Kossuth Lajos Tudományegyetem, 385-392.
1992. Interpretation and Translation in a semiotic textological framework. In: *Koiné. Annali della Scuola Superiore per Interpreti e Traduttori 'San Pellegrino'*, II. 1-2. 263-281.
- 1993°. A szemiotikai szövegtan mint határtudomány (Szövegtani kutatás magyar nyelvi szociokulturális háttérrel). In: *Régi és új peregrináció. Magyarok külföldön, külföldiek Magyarországon (A III. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson – Szeged, 1991. augusztus 12-16. – elhangzott előadások)*, szerk. Békési Imre, Janovics József, Kósa László, Nyerges Judit. Budapest – Szeged, Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság – Scriptum Kft., 1406-1413.
- 1993b. Alkalmazott nyelvészeti kutatás szemiotikai textológiai keretben. *III. Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia*, Miskolc, 1993.
- 1993c. Logical semantics: an Overview from a textological point of view. *Zeitschrift für Althebraistik* 6. 92-108.
- 1993u2. Utam a szemiotikai szövegtanhoz. 2. 1967 – 1969: A nyelvi műalkotások egy nyelvészeti megalapozottságú strukturális interpretációelméletének körvonalazása felé. In: *Szemiotikai Szövegtan* 6. szerk. Petőfi S. János, Békési Imre és Vass László. Szeged, JGYTF Kiadó, 205-218.
- 1994a. A szemiotikai textológia mint egy studium generale egyik lehetséges eleme. In: *Magister emeritus 1993*. Szeged, JGYTF Kiadó, 85-116.
- 1994b. *A jelentés értelmezéséről és vizsgálatáról. A mondatszemiotikától a szövegszemiotikáig (Tanulmányok)*. Párizs – Bécs – Budapest, Magyar Műhely.
- 1994ma/1. Egyetemről egyetemre. Amiben éltem, amiben jelenleg élek s amiben talán a jövő generációnak élnie kellene (Dizsdoktori beszéd). [Időközben megjelent az Andor József, Benkes Zsuzsa és Bókay Antal által szerkesztett *Szöveg az egész világ* című kötetben (Budapest, Tinta Könyvkiadó, 2002) – lásd az 598-613 oldalakat.]
- 1994ma/2. La textologie semiotique et la methodologie de la recherche linguistique. (Megjelenés alatt a konferencia aktáiban.) [Időközben megjelent – lásd *Cahiers de l'ILSL*, n/6. 213-236.]
- 1994u12&13. Utam a szemiotikai szövegtanhoz. 12. 1988 – 1989. A multimediális irányultság kezdeti időszaka & 13. 1990 – 1991. A szemiotikai textológia végleges koncepciójának kialakítása felé. In: *Szemiotikai szövegtan* 7. szerk. Petőfi S. János, Békési Imre, Vass László. Szeged, JGYTF Kiadó, 157-173.

Az illusztráció a „Biblia Sacra tabulis illustrata ab Iulio Schnorr a Carolsfeld / A' Szent Biblia díszes képekben Károlsfeldi Schnorr Gyulától” című kötetből (é.n.), a partitúrarészlet Carl Orff „Catulli Carmina. Ludi scaenici” című partitúrából (Schott, 1955.) származik.

OPEN QUESTIONS OF TEXTUAL RESEARCH.

On some (meta)-methodological aspects of semiotic textology

JÁNOS S. PETŐFI

This paper deals with some open questions of the textological research. The aim is to formulate and comment such questions which, on the one hand, can demonstrate that the semiotic textology is not the textology of exclusively verbal texts, but that of multimedial ones, and, on the other hand, can indicate some relevant aspects of the borderline between linguistics and related domains.